

iki ailinin işleriyle ilgilenmesi sebebiyle diğerinin gönül huzuru içinde savaşa katılması sağlanmış olacaktı. Araplar arasında her zaman çıkabilecek kabilecilik gayretine dayalı tefrikaya karşı en etkili önlem de yine muâhatti. Uhuvvet tesisiinden sonra kardeşler arasında bir süre miras hükümleri de geçerli sayılmış (el-Enfâl 8/72), ancak buna Bedir Gazvesi'nin ardından son verilerek miras sadece nesep yönünden yakınılığı olanlara has赤edilmiştir (el-Enfâl 8/75). Muâhattin miras hukuku dışında kalan yardımlaşma, birbirine destek olma, öögüt verme, öögüt alma tarzındaki hükümleri ise daima yürürlükte kalmış, bu anlamlıyla kurum bütün müminleri içine alacak şekilde (din kardeşiği) genelleştirilmiştir (el-Hucurât 49/10).

Muhacirlere çok yakınlık gösteren Medineliler onlarla bütün mal varlıklarını bölüşmek istemişlerse de muhacirler bunu kabul etmemiştir. Sonuça Hz. Peygamber, mülkiyeti ensarda kalmak üzere muhacirlerin emekleri karşılığında ürüne ortak olabileceklerini bildirmiştir, böylece birlikte çalışıp elde edilen kazanç paylaşılmıştır. Muhacirlerin borç alarak bunu daha sonra ödemek istemelerine karşılık ensarın yardım etme arzusu, kendi yokluklarını unutup muhacir kardeşlerinin ihtiyacını gidermeyi (îsâr) ön plana alacak kadar artmıştır (el-Hâşr 59/9). Nitelim Enes b. Mâlik'in nakline göre Resûl-i Ekrem, Bahreyn arazisini parça parça ayırip dağıtmak üzere önce ensarı topladığında onlar hisselerinden feragat ederek şöyle demişlerdir: "Ey Allah'ın resûlü! Muhacir kardeşlerimize bunun bir mislini vermedikçe bize bir şey verme" (Tecrid Tercemesi, X, 15). Aynı şekilde Benî Nadîr ganimetleri paylaştırılırken yine Medineliler'in buna benzer bir tutum ortaya koyduğu bilinmektedir (Elmalılı, VII, 4843).

Ensarın muâhatti çerçevesinde muhacirlere karşı yardımları, destek ve feragatları müslümanların Medine'nin iktisâdî hayatında söz sahibi olmasına yol açmıştır. Muhacirler kanıyla kurulan müslüman çarşı-pazarında İslâm'ın ekonomik ve ticâri hayatı getirdiği değerler uygulanmış, bunun sonucunda yahudilerin ensar üzerindeki iktisâdî tesirleri azaltmaya başlamıştır. Öte yandan Hz. Ömer ile İtbân b. Mâlik örneğinde görüldüğü gibi kardeşlerden bazıları, Hz. Peygamber'i nöbetle takip ederek gündüz öğrendiklerini akşam işinden dönen kardeşlerine aktarıyorlardı. Böylece muâhatti-

tin boyutları ruhî-mânevî ve ilmî sahalarda uzanmıştır. Muâhatti çerçevesinde Asr-ı saâdet'te görülen hayır ve güzelliklerin daha sonraki asırlarda da müslümanlar için örnek teşkil ettiği söylenebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, III, 111; Buhârî, "Menâkıbü'l-enşâr", 5, 7, "Savm", 76; Müslim, "Fezâ'il", 203, 204, 205, 206; İbn Hisâm, es-Sîre, II, 150, 151, 152; İbn Sa'd, et-Tabâkât, Beirut, ts. (Dâru Sâdir), I, 238, 239; III, 9, 22, 88, 139, 140, 174, 175, 410; Sûheylî, er-Ravzû'l-ünûf, IV, 296-298; İbn Seyyidunnâs, "Uyûnû'l-eser, Beirut, ts. (Dâru'l-mârifâ), I, 199-203; İbn Kesir, *el-Bidâye*, Mısır 1392/1973, II, 56; Makrîzî, *İmtâ'u'l-esmâ'* (nşr. M. Abdülhamîd en-Nûmeyşî), Beirut 1420/1999, I, 69; *Tecrid Tercemesi*, VI, 341; X, 15, 17, 122; Muhammed b. Abdülbâki ez-Zürkâni, *Serhu'l-Mevâhib*, Beirut 1393/1973, I, 373-375; Elmalılı, *Hak Dini*, IV, 2439; VII, 4843; M. Yusuf Kandehlevî, *Hayâtü's-sâhâbe: Hadislerle Müslümanlık* (trc. Ahmet Muhtar Büyükkınar v.dgr.), İstanbul 1979, I, 370-373; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), I, 108-113; Hüseyin Algül, *İslâm Tarihi*, İstanbul 1986, I, 326-335; Hamîdülah, *İslâm Peygamberi* (Tuğ), I, 181-182.

HÜSEYİN ALGÜL

- Γ MUAHEDÊ
- └ (bk. SULH).
- Γ MUÂHHİR
(المؤخر)
- └ Mukaddimin mukabili olarak kullanılan Allah'ın isimlerinden biri
(bk. MUKADDİM).
- Γ MUALLÂ b. MANSÛR
(معاى بن منصور)
- └ Ebû Ya'lâ Muallâ b. Mansûr er-Râzî
(ö. 211/826)
- └ Hanefî fakihî ve muhaddis.

Hanefî tabakatında Ebû Hanîfe'nin talebelerinden sonraki neslin başlıca simalarından biri olarak gösterilir. Bağdat'a yerleşmeden önce nerede yaşadığına dair yeterli bilgi yoktur. Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'den de ders aldığı halde birçok kaynakta Ebû Yûsuf'la ilişkisi vurgulanarak anılır. Mâlik b. Enes, Leys b. Sa'd, Sûfyân b. Uyeyne, Yahyâ b. Zekeriyyâ, Ebû Avâne, İbn Lehîa gibi âlimlerden hadis rivayet eden Muallâ, III. (IX.) yüzyılın ilk yarısında hadis nakliyle en çok meşgul olan ve ehl-i hadis tarafından âdil kabul edilen az sayıdaki Hanefî fakihleri arasında yer almaktadır. Muallâ b. Mansûr'dan oğlu Yahyâ ve Ali b. Heysem ders aldı; Ali b.

Medînî, Ebû Bekir b. Ebû Şeybe ve Buhârî gibi âlimler hadis rivayet etti. *Kütüb-i Sitte* müelliflerinin, rivayetlerine yer verdiği Muallâ, aynı zamanda Hanefî çevresinin birikimini sonraki nesillere aktarma ya yönelik çalışmalarıyla tanıdı ve Ebû Süleyman el-Cûzcânî ile birlikte Ebû Yûsuf ve Şeybânî'nin görüş, imlâ ve eserlerini kendilerinden rivayet eden en önemli râvi olarak kabul edildi. Aynı dönemde yaşayan Îsâ b. Ebâne ve İbnü's-Selcî'nin yaptığı gibi Hanefî çevresinin fikhî birikimi kelâm ve fikhî usulü sahalarında temmellendirmeye çalışmadi; Ebû Süleyman el-Cûzcânî gibi Hanefî fikhini hadislerle desteklemeye gayret etti. Nitelim onun hakkında çağdaşı Ahmed b. Hanbel'in olumsuz bir beyanda bulunmamasının ve dönemin diğer ehl-i hadîs imamlarının olumlu kanaat belirtmelerinin yanı sıra Ebû Zür'a'nın onu ehl-i re'y içinde ehl-i hadîse en çok benzeyen kişi olarak nitelemesi bunu teyit etmektedir. Halife Memûn tarafından kendisine teklif edilen kadılık görevini kabul etmeyen Muallâ Rebîlevvel 211'de (Haziran 826) vefat etti.

Muallâ b. Mansûr'un eserlerinden yalnızca *en-Nevâdir* (*Nevâdiru Mu'allâ, Kitâbü'n-Nevâdir*) günümüze ulaşmıştır (İÜ Ktp., AY, nr. A-4352; Atatürk Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Ktp., nr. 994). Kendisine izâfe edilen *el-Emâl'*ının söz konusu eserin diğer bir adı olması kuvvetle muhtemeldir. *en-Nevâdir* aynı zamanda, Hanefî literatüründe Ebû Yûsuf ve Şeybânî'nin talebeleri tarafından kaleme alınan nâdirî'r-rivâye metinlerinden günümüzde ulaşan tek kitaptır. Fikhî bablarının klasik sıralamasından hayli farklı bir tertibe sahip olan eserin muhtevalisini Muallâ b. Mansûr'un Ebû Yûsuf'tan rivayet ettiği görüşler teşkil etmekte ve kimi yerlerde Şeybânî'nin görüşlerine Ebû Yûsuf'un kilerle bağlantılı olarak dejinilmektedir (meselâ bk. *Nevâdiru Mu'allâ b. Mansûr*, vr. 48^b, 52^a, 54^a, 55^b, 63^a vd.). Ebû Yûsuf'un görüşleri de büyük ölçüde Muallâ'nın ona sorduğu soruların cevapları olarak zikredilmektedir (meselâ bk. a.g.e., vr. 47^a, 47^b, 49^a, 50^a, 58^b vd.). Yer yer Ebû Yûsuf'un fikhî değer taşıyan davranışlarını da zikreden müellifin (meselâ bk. a.g.e., vr. 73^b) bu eseri meydana getiriken hocasının imâlalarından yararlanmış olduğu düşünülebilir. *en-Nevâdir*'den *Şemsüleimme es-Serâhsî*, Kâsânî, Burhâneddin el-Mergînânî gibi birçok Hanefî müellifi nâdirî'r-rivâye kaynağı olarak faydalananmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Muallâ b. Mansûr, *Nevâdiru Mu'allâ b. Mansûr*, İÜ Ktp., AY, nr. A-4352, tür.yer.; Ibn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 341; Halîfe b. Hayyât, *et-Târih* (Ömerî), s. 474; Buhârî, *et-Târih'u'l-kebîr*, VII, 395; İclî, *es-Sikât*, s. 435; Osman b. Saïd ed-Dârimî, *et-Târih* (nşr. Ahmed M. Nûr Seyfî), Dîmask, ts. (Dârû'l-Me'mûn li't-tûrâs), s. 218; Dûlâbî, *el-Künâ ve'l-esmâ* (nşr. Zekerîyyâ Umeyrât - Ahmed Şemseddin), Beyrut 1420/1999, s. 376; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-tâ'âil*, VIII, 334; İbn Adî, *el-Kâmil*, VI, 2372; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Teceddûd), s. 257; Hatîb, *Târihu Bağdâd*, XIII, 188-190; Şîràzî, *Tabakâtü'l-fukâhâ*, s. 137; Mizî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXVIII, 291-297; Kureşî, *el-Cevâhîrû'l-muâdiyye*, II, 384, 620; III, 124, 492-493, 518, 605; İbn Hacer, *Tehzîbu'l-Tehzîb*, III, 402; Mahmûd b. Süleyman el-Kefevî, *Ketâ'i'bû a'lâmî'l-ahyâr min fukâhâ'i mezhebi'n-Nû'mâni'l-muâhîr*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 630, vr. 98'; Keşfî'z-zunûn, II, 1980; Sezgin, GAS, I, 434; Eyyüp Said Kaya, *Mezheblerin Teşkükü* (Sonra Fikhî İstîdâl) (doktora tezi, 2001), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 140.

EYYÜP SAID KAYA

MUALLÂ MEZARLIĞI

(bk. CENNETÜ'l-MUALLÂ).

MUALLAK
(المعلّك)

Senedinin müellif tarafından kışmindan bir veya daha çok râvisi zikredilmeyen hadis anlamında terim.

Sözlükte "askıda bırakılmış" manasına gelen muallak kelimesi, terim olarak hadisin senedinin baş tarafından (müellifin bulunduğu kısımdan) bir veya arka arkaya birkaç râvisinin yahut bütün râvilerinin zikredilmediği, "قال رسول الله صلى الله عليه وسلم" diye doğrudan Hz. Peygamber'e veya bir sahâbî yahut bir tâbiîye isnat edilen hadis demektir. Hadisi bu şekilde rivayet etmeye ta'lîk adı verilir. Bir yazda ayrı yazılması gereken harflerin birbirine karıştırılmasına, dişli harflerin dişlerinin belirtilmemiş olmasına da muallak denilmiştir. Hadis ilmine bu terimi ilk olarak Dârekutnî'nin kullandığı bildirilmektedir. Bu tür hadislerden sadece kesinlik belirten cezmî sîgasıyla "söyledi, rivayet etti, yaptı" gibi mâmûl fiillerle rivayet edilenlere muallak denileceğini söyleyenler varsa da özellikle sonraki dönemlerde "söyledi, rivayet etildi, rivayet edilir" gibi meçhûl fiillerle (temrîz sîgasıyla) nakledilenlere de bu ismin verildiği görülmektedir. Böyle bir rivayetin senedinde müellifin yalnız hocasını zikretmemesi halinde onu neden zikretmediği açıkça bilinmeliidir. Aksi takdirde bu rivayet müdellesle karışır.

Muallak hadis senedinde kopukluk bulunduğu için zayıf sayılırsa da onu eserine alan âlimin metoduna bakarak hûküm vermenin daha uygun olacağı söylemiş, sahîh hadisleri toplamak maksadıyla yazılan eserlerdeki muallak hadislerin kitabı müellifine göre sahîh kabul edilebileceği ileri sürülmüştür. Ancak bu konu tartışmalıdır. Bu tür rivayetlerin aynı kitap içindeki müsned hadisler arasında olmadığı ise kesindir. Öte yandan zayıf hadislerin cezmî sîgalarıyla muallak olarak rivayet edilmesi uygun görülmemiş, bu hadislerin muallak olarak rivayet edileceği zaman temrîz sîgasıyla nakledilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Bu tür rivayetler, bilhassa Buhârî'nın *el-Câmi'u's-sâhihî*'nde bir sayıma göre 1341 adet olup bunların büyük bir kısmı *Sâhihî*'n diğer yerlerinde senedleryle birlikte verilmiş, sadece 160'ının muttasîl rivayetine eserin hiçbir bölümünde rastlanmıştır. İbn Hacer el-Askalânî, Buhârî'nın *el-Câmi'u's-sâhihî*'ndeki muallak hadislerin muttasîl rivayetlerini tesbit etmiş, bunları *Fethu'l-bârî*'nın ilgili yerlerinde ve bu şerhîn *Hedyü's-sâri* adlı mukaddimesinde zikretmiş, ayrıca *Tâglîku'l-tâ'lîk*'te bir araya getirmiştir. Buhârî bu tür hadisleri ya cezmî veya temrîz sîgasıyla nakletmiştir. Cezmî sîgasıyla olanlar eğer bir sahâbîden gelmişse Buhârî'ye göre sahihtir. Sahâbîden sonraki bir râviden nakledilmişse râviye nisbet edilmesi sahîh demektir. Bu durumda râvi ile ondan önceki râviler incelenip ona göre hûküm verilmelidir. Temrîz sîgasıyla nakledilenlerin sahîh olsalar bile musannîfîn öngördüğü ölçülere uymadığı veya mâna ile rivayet edildiği ya da zayıf olduğu anlaşılır.

Müslîm'in *el-Câmi'u's-sâhihî*'nde çok az muallak hadis vardır. Eserin mukaddime kısmından sonra başka bir bölümde muttasîl rivayeti verilmemiş sadece bir muallak hadis vardır. Bunun dışında İbn Hacer'in tesbitine göre muttasîl bir hadisin farklı senedine (mûtâbaat) işaret etmek maksadıyla altı muallak, altı da mübhem hadis zikredilmiştir.

Hadisi muallak olarak rivayet etmenin bazı sebepleri vardır. Bir eserdeki muallak hadis o kitabın başka bir yerinde muttasîl olarak verilmişse, kitabın hacmini büyütmemek için ta'lîk yolu seçilmiştir. Bunun yanında nakledilen hadisin kitap yazılırkben benimsenen ölçülere uymaması, doğrudan bir kitaptan alınmış olması, sadece senedin bir yerindeki bir meseleye açıklık getirmek için hadisin yalnız o

kışmindan verilmesi zarureti ya da hadisin başka âlimlere göre sahîh olsa da müelli-fe göre zayıf olması gibi sebepler söz konusudur. Bilhassa temrîz sîgasıyla nakledilen bazı muallak hadislerin ya kısaltıldığı veya mânen rivayet edildiği yahut hâfif bir illeti bulunduğu için bu şekilde nakledildiği söylemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü's-Salâh, *'Ulûmu'l-hâdiş*, s. 20-21, 61-64, 164; Nevevî, *Şerhu Müslîm*, I, 16 vd.; İbn Hâcer, *Hedyü's-sâri* (Sa'd), I, 15-18; II, 223; a.mlf., *en-Nüket 'alâ Kitâbi İbni's-Şalâh* (nşr. Rebî' b. Hâdî Umeyr), Medîne 1404/1984, I, 323-354; II, 599-603; a.mlf., *Tâglîku'l-Tâ'lîk* (nşr. Saâd Abdurrahman Mûsâ el-Kazekî), Beyrut - Dîmask - Amman 1405/1985, I, 283-309; II, 7-13; Zeynûddin el-İrâki, *et-Tâkyid ve'l-izâh*, Beyrut 1991, s. 36-40, 89-93; Şemseddin es-Şehâvî, *Fethu'l-muâdiyye* (nşr. Ali Hüseyin Ali), Beyrut 1412/1992, I, 61 vd.; Sûyûfî, *Tedribü'r-râvî* (nşr. Abdülvehâb Abdüllatif), Kahire 1385/1966, I, 117-121, 219-221; II, 70; Ali el-Kârî, *Şerhu Nuhbeti'l-flîker*, İstanbul 1327, s. 106-108, 191; Emîr es-San'âî, *Tavâzîhu'l-efkâr* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Medîne, ts. (el-Mektebetü's-selefîye), I, 134-150; Leknevî, *Zaferü'l-emâni* (nşr. Abdülfettâh Ebû Guđde), Beyrut 1416, s. 133 vd., 224 vd.; *Tecrid Tercemesi*, Mukaddime, I, 157-162; Haldûn el-Ahdeb, *Esbâbû iħtilâfi'l-muħaddiħin*, Cidde 1405/1985, I, 326-342.

ABDULLAH AYDÎNÎ

MUALLAKÂT
(المعلّكات)

Câhiliye döneminde yedi (veya on) şaire ait seçkin kaside koleksiyonuna verilen ad.

Sözlükte "bir şeyi diğerîyle irtibatlandırmak, bir şeyle ilgilinen onu beğenmek ve sevmek" anlamındaki alâkâ (âlâka) kökünden türeyen muallaka kelimesinin çوغulu olan muallakât "beğenildiği için herkesin görebileceği bir yere asılan, sergilenen şiirler" demektir (*Lisânü'l-'Arab*, "alâk" md.). Kelime ilk defa muhtemelen, IV. (X.) yüzyılın ilk yarısında tâlîf edilen Ebû Zeyd el-Kureşî'nin *Cemheretü es-âri'l-'Arab*'ında görülür. Yedi bölümden oluşan antolojide birinci bölümü "Muallakât" başlığı altında sekiz muallaka şairinin kasideleri oluşturmaktadır. Bu şiirler için "es-seb'u't-tîvâl" (yedi uzun kaside), "sûmût" (dizili inciler), "mûzehhebât" (yalnızlı şiirler), "seb'iyyât" (yedi kaside) ve daha yeni eserlerde "mukalledât" (asırlardan devredilen eski şiirler), "mûsemmetât" (inci dizileri) isimleri de kullanılmaktadır.

Rivayete göre muallakât, Câhiliye devri Arap yarımadasının çeşitli yörelerinde kurulan Ukâz vb. panayırında düzenlen-